

Osmanlı Devleti'nde Gülün Bürokratik Yolculuğu: Bir Meta, Bir Simge, Bir Devlet Pratiği

Murat Polat | [0000-0001-8089-5876](tel:0000-0001-8089-5876) | osmaniyelimuratpolat@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi | Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi | İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi | Tarih Anabilim Dalı | Kahramanmaraş | Türkiye

<https://ror.org/03gn5cg19>

Atıf

Polat, Murat. "Osmanlı Devleti'nde Gülün Bürokratik Yolculuğu: Bir Meta, Bir Simge, Bir Devlet Pratiği", *Artuklu Akademi* 13/1 (Mayıs 2026), 179-202. <https://doi.org/10.34247/artukluakademi.1864668>

Öz

Gül bitkisi dünyada insandan önce de var olan bir bitkidir. Bu çiçeğin kokusunun ve görüntüsünün güzel olması ilk insanın ilgisini bu çiçeğe yoğunlaştırmasına sebep olmuştur. Yalnızca koku ve güzellik olarak değil aynı zamanda gıda maddesi, ilaç yapımında kullanılması ve birçok dinde farklı metaforik bir misyon üstlenmesi gülü ayrıcalıklı bir yere taşımıştır. İslamî gelenekte Hz. Muhammed'i sembolize eden bu çiçeğin Hz. Muhammed'in terinden oluştuğu inancı tasavvufi çevrelerde ve edebiyatta yoğun olarak işlenmektedir. Gül, Osmanlı edebiyatında da yoğun bir şekilde işlenmiş ve şiirlerden ve mektuplardan oluşan eserler gül-i sad-berg adıyla anılmıştır. Esasen; gül-i sad-berg ifadesini bizler Osmanlı Devlet Arşivlerinde vesikalarda da görmekteyiz. Yüz yapraklı gül anlamına gelen gül-i sad-berg Osmanlı saray ve bahçelerinde reçeli, gül suyu için yetiştirilmektedir. XVI-XVII. yüzyıllarda Osmanlı Devleti, coğrafi cesameti kadar saray mutfağına, helvahanelere külliyetli masraf yapmasıyla da dikkat çekmektedir. Edirne ve İstanbul saray bahçelerinde reçel, gül suyu ve güzellik için gül yetiştirilmektedir. Sarayın ihtiyaçları bahçe-i hümayunda (hasbahçelerde) karşılanamadığı durumlarda; gül yetiştiren reayadan ücreti karşılığı gül satın alınmıştır. Bu durum 16. yüzyılda gülün bir ticarî meta olduğunu göstermektedir. Osmanlı saray yönetiminin yetiştirmiş olduğu güllerle ilgili R. Rüveyda Okumuş'un Isparta'yı merkeze alan çalışması dışında alana katkı sağlayan müstakil ve derinlikli, şümüllü bir çalışma tespit edilememiştir. Çeşitli disiplinlerde gül ile ilgili çalışma bulunmaktadır. Tarih disiplini Osmanlı'daki gül yetiştiriciliği ve güllerin işlenmesini genellikle saray bahçeleri üzerinden konu edinmiştir. Bu durum gül bitkisinin Osmanlı tarihinde yer alan ayrıcalıklı konumuna gölge düşürmektedir. Edebiyat, ilahiyat, ziraat, kimya, güzel sanatlar gibi birçok disiplin, gül bitkisi ile ilgili çalışmaları kendilerine konu edinmiştir. Osmanlı tarih yazıcılığında ise sarayın gül ihtiyacının farklı coğrafyalardan ücreti karşılığında temin edilmesini yeterince önemsememiştir. Saray bahçelerinde gül yetiştiriciliği, genel bir çalışmanın yüzeysel unsuru olmuştur. Bu çalışma ile saray güllerinin mamul hale gelmesi ve saray dışından gül temin edilmesini kendisine odaklanmıştır. Çalışmada kullanılan arşiv vesikaları nitel sorgulamaya tabi gülün Osmanlı Devleti'nde bürokratik yolculuğu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Osmanlı Devleti, Gül, Hasbahçe, Gül Suyu, Bahçıvan, Kırmızı Gül.

Öne Çıkanlar

- XVI. yüzyılda Osmanlı saray bahçelerinde gül yetiştiriciliği yapılmaktadır.
- Tunca Nehrinin taşmasıyla Edirne saray bahçelerindeki güllerin zarar görmelerinin önlenmesi için tedbirler alınmıştır.
- Osmanlı saray bahçelerinden Edirne ve İstanbul saray bahçeleri elde edilen güllerden reçel ve gül suyu yapılmıştır.
- Sarayın gül ihtiyacının bir kısmı; ücreti karşılığı reayadan tedarik edilmiştir.

- 16-18. Yüzyıllarda Osmanlı saray bahçeleri ve reayadan satın alınan güllerin finansmanı devlet tarafından planlanmıştır.

Makale Bilgileri

<i>Makale Türü</i>	Araştırma Makalesi
<i>Değerlendirme</i>	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
<i>Geliş Tarihi</i>	15.01.2026
<i>Kabul Tarihi</i>	23.03.2026
<i>Yayın Tarihi</i>	31.05.2026
<i>Benzerlik Taraması</i>	Yapıldı- intihal.net
<i>Yapay Zeka Beyanı</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde literatür tarama ve imla kurallarını kontrol etmek amaçlı olarak sınırlı ölçüde yapay zeka tabanlı bir araç olan Gemini kullanılmıştır. Yapay zeka yalnızca literatür tarama ve imla kurallarını kontrol etmek amaçlı kullanılmış olup, çalışmanın bilimsel içeriği, analizleri, değerlendirmeleri ve sonuçları tamamen yazar tarafından oluşturulmuştur.
<i>Etik Kurul İzni</i>	Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
<i>Etik Bildirim</i>	artukluakademi@artuklu.edu.tr
<i>Çıkar Çatışması</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
<i>Lisans</i>	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır
<i>Dizinleme Bilgileri</i>	Dergi TrDizin, DOAJ, EBSCO, ERIH PLUS, Ulrich's ve ATLA'da taranmaktadır.

The Bureaucratic Journey of the Rose in the Ottoman State: A Commodity, a Symbol, a State Practice

Murat Polat | [0000-0001-8089-5876](https://orcid.org/0000-0001-8089-5876) | osmaniyelimuratpolat@gmail.com

Assistant Professor | Kahramanmaraş İstiklal University | Faculty of Humanities and Social Sciences |
Department of History | Kahramanmaraş | Türkiye

<https://ror.org/03gn5cg19>

Citation

Polat, Murat. "The Bureaucratic Journey of the Rose in the Ottoman State: A Commodity, a Symbol, a State Practice", *Artuklu Akademi* 13/1 (May 2026), 179-202. <https://doi.org/10.34247/artukluakademi.1864668>

Abstract

The rose is a plant that existed in the world long before the presence of humankind[MOU3.1]. The allure of its fragrance and aesthetic appearance prompted early humans to focus their attention on this flower. The rose has attained a privileged status not only due to its scent and beauty but also because of its utilization in food production and medicine, as well as the various metaphorical missions it has undertaken across numerous religions. In Islamic tradition, the rose is perceived as a symbol of the Prophet Muhammad; moreover, the belief that it originated from his perspiration is a pervasive theme extensively explored in both Sufi circles and classical literature. The rose was also profoundly treated in Ottoman literature, where works composed of poems and letters were referred to as gül-i sad-berg. Essentially, the expression gül-i sad-berg is also encountered in documents within the Ottoman State Archives. Meaning "the hundred-petaled rose," the gül-i sad-berg was cultivated in Ottoman palaces and gardens for the production of jam and rose water. In the 16th and 17th centuries, the Ottoman Empire drew attention not only for its geographical magnitude but also for the substantial expenditures allocated to the palace kitchens and the helvahane (confectionary house). Roses were cultivated in the palace gardens of Edirne and Istanbul for jam, rose water, and ornamental purposes. In instances where the palace's requirements could not be met by the Bahçe-i Hümayun (Imperial Gardens), roses were purchased from the rose-growing peasantry (reaya) in exchange for a fee. This situation demonstrates that the rose had become a commercial commodity by the 16th century. Aside from R. Rüveyda Okumuş's study centered on Isparta, no independent, in-depth, or comprehensive work contributing to the field regarding the roses cultivated by the Ottoman palace administration has been identified. While studies on the rose exist in various disciplines, the discipline of history has generally focused on rose cultivation and processing in the Ottoman Empire through the lens of palace gardens. This narrow focus casts a shadow over the privileged position the rose plant held in Ottoman history. While disciplines such as literature, theology, agriculture, chemistry, and fine arts have taken the rose as their subject of study, Ottoman historiography has not sufficiently emphasized the procurement of the palace's rose requirements from different geographies for a fee. Rose cultivation in palace gardens has remained a superficial element of general studies. This study focuses on the transformation of palace roses into manufactured products and the procurement of roses from outside the palace. By subjecting the archival documents used in the study to qualitative inquiry, the bureaucratic journey of the rose in the Ottoman State has been examined.

Keywords

Ottoman Empire, Rose, Imperial Garden (Hasbahçe), Rose Water, Gardener, Red Rose.

Highlights

- Rose cultivation was practiced in the Ottoman palace gardens during the 16th century..
- Measures are being taken to prevent damage to the roses in the Edirne palace gardens due to flooding of the Tunca River.
- Making jam and rose water from roses harvested from Ottoman palace gardens (Edirne and Istanbul palace gardens).
- The palace's rose needs were met by purchasing roses from the common people.
- The financing of roses for Ottoman palace gardens and those purchased from the common people was planned by the state during the 16th-18th centuries.

Article Information

<i>Article Type</i>	Research Article
<i>Reviewers</i>	Two external reviewers / Double-blind
<i>Date of Submission</i>	15.01.2026
<i>Date of Acceptance</i>	23.03.2026
<i>Date of Publication</i>	31.05.2026
<i>Plagiarism Checks</i>	Done- intihal.net
<i>AI Disclosure</i>	During the preparation of this study, an artificial intelligence-based tool, Gemini, was used to a limited extent for the purposes of literature review and spell-checking. Artificial intelligence was used solely for literature review and spell-checking, while the scientific content, analyses, evaluations, and conclusions of the study have been created entirely by the author.
<i>Ethics Committee Approval</i>	This study does not require ethics committee approval, as it is based on data obtained through literature review and previously published sources. It is hereby declared that all scientific and ethical principles were observed during the preparation of the study, and that all referenced works have been properly cited in the bibliography.
<i>Complaints</i>	artukluakademi@artuklu.edu.tr
<i>Conflict of Interest</i>	No conflict of interest declared
<i>License</i>	The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.
182 <i>Indexing Information</i>	The journal is indexed in TrDizin DOAJ, EBSCO, ERIH PLUS, Ulrich's and ATLA.

Giriş

Gül bitkisi bir bilimsel bulguya göre 70 milyon yıl,¹ başka bir bulguya göre ise insan yaşamından yaklaşık 12-13 milyon yıl önce yeryüzünde mevcut idi. Bu bitki insanların sosyal ve ticari yaşamında önemli bir yer tutmuştur.² Doğada iki yüzün üzerinde türü,³ on sekiz binden fazla çeşit içeren hoş kokulu bir bitkidir. Antikçağdan beri gül kokusu farklı yöntemler kullanılarak gül suyuna dönüştürülmüştür.⁴ Bu güzel çiçeğin türü aslında 8-10 gül çeşidine dayanmaktadır.⁵ Kuzey yarım küresi bitkisi olan bu narin çiçeklerin anayurtları muhtemelen Çin ve Hindistan'dır.⁶ Bu bitkiler genellikle uzun ömürlüdür. Birkaç yıllık ömrü olanlar olduğu gibi⁷ 100 yıl yaşayanlar da bulunmaktadır.⁸ Gülün uzun ömürlülüğünün en çarpıcı örneklerinden biri Almanya'nın Hildesheim şehrinde görülmektedir; buradaki katedralin duvarında yetişen ve 'Bin Yıllık Gül' olarak adlandırılan bitkinin, bin yılı aşkın bir süredir canlılığını koruyarak kutsiyet atfedilen bir simge haline geldiği bilinmektedir.⁹

Gül bitkisi dinî ve millî gelenekler bağlamında ulusların hislerine, ruhlarına, şiir ve edebiyatına hâkim olmuştur. Allah'ın yeryüzünü süslemek için yarattığı nebatat aleminin baş devrimcisi olarak tanımlanmıştır.¹⁰ Uzun ömürlü olan gül bitkisi dikildiğinde uygun koşullarda önce kök vermeye sonra ise sürgün geliştirmeye başlar. Gül tohumlama, çelikleme, aşılama yöntemi ile üretilir.¹¹ Gül bitkisi kendi arasında hibritleştirilerek birçok yeni tür ortaya çıkarılmıştır.¹² Bu bitki, vahşi hayvanlara hem barınak hem gıda hem de ilaç olarak hizmet vermiştir.¹³ Gül bitkisinden gül suyu, kurutulmuş gül, gül yağı, uçucu yağlar gibi birçok ürün elde edilmektedir.¹⁴ Gülyağını ilk bulan, kullanan İran Şahı'nın kızı Nevcihan'dır.¹⁵ Gül yağı elde edebilmek için yağ oranı yüksek yağ gülleri tercih edilmektedir.¹⁶

Gülün güzel kokusu nedeniyle birçok medeniyet dinî törenlerinde bu bitkinin özelliklerinden yararlanmıştır. Gülün dinî törenlerde kullanıldığı Sanskrit yazılarından anlaşılmaktadır. VIII. ve IX. asırlarda Hindistan ve Çin'e gül suyu gönderildiği bilinmektedir.¹⁷ Güzel görünümlü ve hoş kokulu bu bitki üç semavi dinin müntesiplerince bir metafor olarak kullanılmıştır.¹⁸

¹ Fevzi Mustafa Ecevit, *Gül ve Gül Yetiştiriciliği* (Konya: Selçuk Üniversitesi, 1986), 7.

² İbrahim Yokaş, *Gül Bitkisinin Farklı Yetiştirme Ortamlarında Gelişimi Üzerine Bir Araştırma* (Muğla: Muğla Üniversitesi, 2003), 6.

³ E. Kenneth Horst, *Compendium of Rose Diseases* (Minnesota, USA: Aps Press The American Phytopathological Society, 1995), 5; Güngör Uzun, *Sera Gülcülüğü* (Yalova: Tarımsal Araştırmaları Destekleme ve Geliştirme Vakfı, 1985), 20; Halime Çevikbaş, *Gül Yağı ve Gül Absolütün Biyolojik Özelliklerinin İncelenmesi, Gül Absolüt İçeren Nanoliflerin Üretimi ve Karakterizasyonu* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 1.

⁴ Çevikbaş, *Gül Yağı ve Gül Absolütün Biyolojik Özelliklerinin İncelenmesi, Gül Absolüt İçeren Nanoliflerin Üretimi ve Karakterizasyonu*, 1.

⁵ Uzun, *Sera Gülcülüğü*, 20.

⁶ Ecevit, *Gül ve Gül Yetiştiriciliği*, 7.

⁷ Lütfi Arif Kenber, *Pratik Gül Bahçesi* (İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1996), 94.

⁸ Betül Coşkun, *15.Yy. ile 20.yy. Arasında Türk tezhip Sanatında Gül Motifi* (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 4.

⁹ Kenber, *Pratik Gül Bahçesi*, 94.

¹⁰ Kenber, *Pratik Gül Bahçesi*, 5.

¹¹ Güngör Uzun, *Sera Gülcülüğü* (Tarımsal Araştırmaları Destekleme ve Geliştirme Vakfı, 1985), 12-27.

¹² Hasan Özçelik - Mustafa Korkmaz, "Çeşitli Yönleriyle Türkiye Gülleri", *Süleyman Demirel University Faculty of Arts and Science Journal of Science* 10/2 (2015), 4.

¹³ Özçelik - Korkmaz, "Çeşitli Yönleriyle Türkiye Gülleri", 5.

¹⁴ Hanne Dilara Küçük, *Gül Yaprağı Ekstraktlarının Antioksidan ve Antimikrobiyal Aktivitelerinin İncelenmesi* (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 6-7;

¹⁵ İbrahim Güngör, *Isparta Bölgesinde Gülbirlik'çe Üretimi Yapılan Gülyağının Üretim Sorunları ve Güllüçeği Taşıma Maliyetlerinin Minimizasyonu* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1990), 5.

¹⁶ Sultan Tanrıverdi, *Yağ Güllü Koşnülü Rhodococcus Perornatus Cockerell & Parrott (Hemiptera: Coccidae)'un Popülasyon Değişiminin ve Bazı Bitki Koruma Ürünlerinin Etkinliğinin Belirlenmesi* (Isparta: Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 1-31.

¹⁷ Güngör, *Isparta Bölgesinde Gülbirlik'çe Üretimi Yapılan Gülyağının Üretim Sorunları ve Güllüçeği Taşıma Maliyetlerinin Minimizasyonu*, 5.

¹⁸ Hatice Fahamet Ünal, *İslâm, Hristiyan Ve Musevi İlahilerinde Gül, Haç Ve Davud Yıldızı Sembolleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), i.

Osmanlı medeniyetinde gül, tabiatın estetik bir unsuru olmanın çok ötesinde; edebiyattan tıbbı, mutfaktan sanata ve tasavvuftan bürokrasiye kadar hayatın her katmanına sirayet etmiş çok boyutlu bir kültür simgesidir. Gül çiçeğinin göze hitap etmesi, aromalı bir ürün olması farklı sektörde kullanılması ticari değerini arttırmaktadır. Osmanlı Devleti kazanç elde edilmesi amacıyla bu bitkiyi Anadolu'da birçok şehre dağıtmıştır.¹⁹ Devletin 17. yüzyılda gül bitkisini reayadan satın alması, bu ürünün yalnızca sarayın gözdesi olmadığını aynı zamanda da Osmanlı Devleti'nin çeşitli yerlerinde zirai emekle yetiştirildiğini göstermektedir.²⁰ Klasik Türk şiirinde sevgilinin yüzünü, tasavvufi düşüncede ise Hz. Muhammed'in remzini temsil etmektedir. Arapça'da gül anlamında kullanılan verd kelimesinin ilk harfi olan "vav" Hz. Muhammed'in veliliğine "ra" harfi O'nun rauf ve rahim oluşuna "dal" harfi ise davetçiliğine işaret etmektedir. Gül, renkli yapısı, kokusu ile Allah Resulü'nün şemail hadislerinin tesiri altında da kalınarak Hz. Muhammed'i sembolize ettiği şeklinde bir metaforik bitkidir.²¹ Bu bitkinin Hz. Muhammed'in terinden yaratıldığına dair tasavvufi bir yaklaşım da mevcuttur.²² Edebiyatımızda Osmanlı klasik döneminde ve sonrasında Hz. Muhammed ve gülün O'nun remzi olduğunu anlatan birçok şiir yazılmıştır.²³ İçerisinde gül, gülzâr, gülistan gibi gül ile ilgili sözcükler barındıran birçok eser vardır. Bu eserlerden birini örneklik teşkil etmesi bakımından belirtmekte fayda vardır. Gül bitkisi ve güllerin mekânını ve gül metaforu kullanılarak farklı kavramların ifade edildiği eserlerden biri Hasîrîzâde Mehmed Elif'in Divanı'dır. Murat Ayar'ın incelemiş olduğu divan *Hasîrîzâde Mehmed Elif ve Dîvânı İnceleme - Çeviri Yazı* ismini taşımakta olup gül ile ilgili birçok terminoloji ve mekân adı eserde geçmektedir.²⁴

Edebiyatımızda telif edilen birçok gül-i sad-berg eseri vardır. Bu eserlerden birkaçını yazarları ve buldukları kütüphanelerle birlikte ortaya koymak yararlı olacaktır.²⁵

Gül, güzel görünümünden dolayı tezhip²⁶ ve çini sanatında²⁷ da sıkça kullanılmıştır.²⁸ Şükûfe denilen Osmanlı süsleme sanatları içerisinde çiçek minyatürlerinde de gül nesnesi sıklıkla işlenmiştir. Topkapı Sarayı envanteri içerisinde bulunan gül-i sadberg adlı katmerli süslü

¹⁹ Özçelik - Korkmaz, "Çeşitli Yönleriyle Türkiye Gülleri", 11; Hatice Demircioğlu, *Gül ve Krizantem Kesme Çiçeklerinde Depolama Öncesi ve Sonrası Vurum İşleminin Depolama ve Vazo Ömrüne Etkileri* (Adana: Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 10.

²⁰ BOA. AE. SMRD. IV. 7.730.

²¹ Yusuf Açikel, "Hz. Peygamber-Gül İlişkisi ve İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30 (2018), 73.

²² Beşir Ayvazoğlu, *Güller Kitabı* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2005), 93; Cemal Kurnaz, "Gül", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 14/220; Demircioğlu, *Gül ve Krizantem Kesme Çiçeklerinde Depolama Öncesi ve Sonrası Vurum İşleminin Depolama ve Vazo Ömrüne Etkileri*, 9.

²³ İsmail Çetişli, *Şiirimizde Peygamber ve Gül (1860-2011)* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2012), 1-255.

²⁴ Murat Ayar, *Hasîrîzâde Mehmed Elif ve Dîvânı İnceleme - Çeviri Yazı - Dizin*, ed. İsmail Hakkı Aksoyak (Ankara: İlahiyât Yayın, 2024), 1-287.

²⁵ Emîru'l-Mü'minîn Ebû Tûrâb Ali b. Ebû Tâlib b. Abdulmuttalib el-Hâşimî, *Gül-i Sadberg* (Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, yeni Yazmalar Koleksiyonu, Koleksiyon no: 06 Yeni Yazmalar 50, Bibliyografik kayıt no: 686696, 661); Lâmi'î Çelebi Mahmûd b. Osman b. Ali el-Bursevî en-Nakşibendî, *Gül-i Sadberg* (Diyarbakır Kütüphanesi, Koleksiyon adı: Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, Koleksiyon no: 426, Bibliyografik kayıt no: 424056, 938); Muhammed Visâli el-Kütahyevî, *Gül-i Sadberg* (Rodos Fethi Paşa Vakfı Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi, Koleksiyon adı: Rodos Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi, Koleksiyon no: 1644, Eski koleksiyon no: Rodos bağış kitaplar-193/1, Bibliyografik kayıt no: 662986, ts.); Dursunzâde Abdullah Feyzî b. Dursun b. Murad el-Üsküdarî, *Gül-i Sadberg* (Süleymaniye Kütüphanesi, Koleksiyon adı: Hacı Mahmud Efendi, Koleksiyon no: 04224-001, Bibliyografik kayıt no: 257764, 1019); Bostanzâde Yahyâ Efendi, *Gül-i Sadberg* (Süleymaniye Kütüphanesi, Koleksiyon adı: Lala İsmail, Koleksiyon no: 368, Bibliyografik kayıt no: 296172, 1049); Nev'î, Yahyâ b. Pîr Ali b. Nasûh el-Malkaravî, *Gül-i Sadberg* (Süleymaniye Kütüphanesi, Koleksiyon adı: Esad Efendi, Koleksiyon no: 03448-007, Bibliyografik kayıt no: 718027, 1007); Mevlana Mesîhi, *Gül-İ Sadberg*. (Süleymaniye Kütüphanesi, Koleksiyon adı: Mikrofilm, Koleksiyon no: 02415-001, Bibliyografik kayıt no: 656824, 918).

²⁶ Coşkun, 15.Yy. ile 20.yy. Arasında Türk tezhip Sanatında Gül Motifi, 4; Nurcan Sertyüz, 16. Yüzyıl tezyinâtımızda Gül (Tezhipte-Çinide) (İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998), 1-234; Nevra Kaya, 18. Yy. Türk Tezhip Sanatında Etkin Olan Gül Tasarımlarıyla Yeni Yorunlar (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 1-20.

²⁷ Sertyüz, 16. Yüzyıl tezyinâtımızda Gül (Tezhipte-Çinide), 1-234.

²⁸ Coşkun, 15.Yy. ile 20.yy. Arasında Türk tezhip Sanatında Gül Motifi, 4; Sertyüz, 16. Yüzyıl tezyinâtımızda Gül (Tezhipte-Çinide), 1-234.

minyatürler de Osmanlı, devlet ve toplum geleneğinde güle verilen değeri göstermektedir.²⁹ Gül bitkisinin günlük hayatın içinde yoğun bir şekilde kullanılması Gül, Güllü, Gülnûş, Gülnur gibi insan isimlerine Gülşehri, Gülağaç, Gülnar gibi şehir ve yer adlarına konu olmuştur. Osmanlı Devleti'nin bir askerî birimi olan yeniçeriler muharebeye başlayacakları zaman gül bitkisinden ismini almış olan gülbank denilen duaları okurlardı.³⁰

Osmanlı sarayı, bu kıymetli çiçeğin üretimini ve teminini tesadüflere bırakmamış; gülün lojistiğini ve ziraatını titiz bir bürokratik rasyonalite ile yönetmiştir. Osmanlı tarih yazımında genellikle askeri, siyasi ve iktisadi meseleler ön planda tutulmuş; günlük devlet pratiklerinin ve ayrıntı olarak görülen nesne ve tarih unsurlarının kurumsal işleyişteki yeri sıklıkla ihmal edilmiştir. Bu çalışma, Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyılın ikinci yarısından 18. yüzyıl başlarına kadar geçen yaklaşık 150 yıllık süreçte, gül üzerinden bir devlet kapasitesi okuması yapmayı amaçlamaktadır. Literatüre temel katkısı, gülün sadece bir tüketim nesnesi olmadığını, aynı zamanda devletin bürokratik aklını, mali disiplinini ve sosyal kontrol mekanizmalarını anlamamızı sağlayan bir arşiv anahtarı olduğunu kanıtlamaktır. Çalışma, 1568'de Tunca Nehri'nin taşmasıyla yaşanan bir krizin, nasıl kurumsallaşmış ve rakamlara dökülmüş bir devlet pratiğine dönüştüğünü takip ederek, Osmanlı idari zihniyetinin şoklara uyum sağlama ve rutin oluşturma kabiliyetini ortaya koymaktadır,

Mevcut literatürde Osmanlı bahçeleri ve çiçek kültürü genellikle sanat tarihi veya peyzaj disiplinleri açısından ele alınmıştır. Ancak bu makale, gül bitkisi üzerinden farklı konulara mercek tutmaktadır. Bunlardan bir tanesi; zirai ve estetik seçicilik noktasında arşiv belgelerinde genceldüb teriminde ifadesini bulan ziraat bilgisi ve aşılama pratikleri konusundadır. Güzel kokulu bu bitkinin merkeze alındığı çalışmada afet yönetimi ve ekoloji konusunda yapılan çalışmalar, Tunca Nehri'nin taşkınları sebebiyle arz zinciri üzerinde yaşanan olumsuzluklar bağlamında açıklanmıştır. Güllerin temini elbette bir mali bürokratik yazışmayı gerekli kılmıştır. Güllerin finansmanı; Yusuf Paşa'nın muhalledatı,³¹ Kıbtî cizyesi³² ve mukataa gelirleri³³ gibi farklı mali havuzlardan karşılandığı yine arşiv belgeleri ışığında açıklanmaktadır. Gülün, özellikle kriz dönemlerinde (II. Viyana Kuşatması sonrası gibi) sarayın iktidarını ve normalliğini tüketim üzerinden sergileme stratejisine dönüşmesi çalışmada açıklanmaktadır.

Bu çalışma belgeleri çeşitli şekillerde ve farklı açılardan incelemiştir. Dolayısıyla çalışmamızın yöntemi nitel araştırma yöntemidir. Araştırmanın ana gövdesini, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşiv Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) ve Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde (TS.MA) yer alan belgeler Osmanlı Arşivi vasıtasıyla; Mühimme Defterleri, hüküm kayıtları, harç emirleri ve temessüklerden oluşan birincil kaynaklar oluşturmaktadır. Yöntem olarak, tek bir meta (gül) üzerinden devletin merkez-taşra ilişkileri, lojistik kapasitesi ve mali manevra kabiliyeti analiz edilmiştir. Arşiv vesikalarında yer alan *kadîmden olageldiği üzere* gibi klişe ifadeler, sadece birer tekrar değil; Osmanlı devlet aygıtının rutin üretim ve tedarik süreçlerindeki geleneksel meşruiyet zeminini ve bürokratik hafızanın devamlılığını ortaya koymak amacıyla analiz edilmiştir.

²⁹ İnci Ayan Birol, "Şükûfe", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 39/259.

³⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi İstanbul'un Fethinden Kanunî Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016), II/557.

³¹ BOA. AE. SMMD. IV. 74. 8750.

³² BOA. İE.SM. 3. 193, Saraya gül tedarikinin mali boyutlarının nasıl ve ne şekilde karşılandığını göstermek amacıyla iki belgenin transkripti ekler kısmında verilmiştir. Bu belgenin orijinal görüntü ve transkripti için bakınız ek. 1; BOA. İE.SM. 3. 198. bu belgenin orijinal görüntü ve transkripti için bakınız ek. 2.

³³ BOA. AE. SMRD. IV. 7.730.

1. Osmanlı İdarî ve Ziraî Pratiğinde Gülün Yeri: Tedarik Zinciri ve Bürokrasi

Gül bitkisine; bir yandan Hz. Muhammed'i remz etme misyonu yüklenmiş diğer yandan şairlerin ve edebiyatın³⁴ ve bestekârların³⁵ önemli objesi olma durumu layık görülmüştür. Gül Divan şiirinde çiçeklerin sultanı olarak görülmüştür.³⁶ Nef'i'nin: "Gülşen-i ikbâli sersebz ola tâ kim rüzgâr/ Gül gibi bağ-ı cihânı Hürrem ü hanân bulur."³⁷ ve "Gül devri ayş eyyamıdır zevk u sefa hengâmıdır/ Aşıkların bayramıdır bu mevsim-i ferhunde dem."³⁸ Süleyman Çelebi'nin "Gül cemâlin gülşen etdi âlemi/Çünkü nurun gülşen etdi âlemi"³⁹ beytleri gibi; gül, yüzlerce beyte konu olmuştur. Gül, Divan Edebiyatı dışında tasavvuf edebiyatının da yoğun kullandığı bir bitkidir. Gülşehri (Kırşehir) gibi şehre isim olduğu gibi bülbülle birlikte anılması gül suyunun ferahlatıcı özelliğine kadar bu bitki birçok yönü ile ele alınmıştır.⁴⁰ Özgül ağırlığı yüksek bir bitkidir.

Türk kültüründe gül bitkisi önemli bir yer tutmaktadır. Türkler Orta Asya'da hüküm sürerken gül suyu ve gül yağını kullanmışlardır.⁴¹ Osmanlı Devleti geleneğinde gül önemli bir bitkidir. Sultan II. Murad Han'ın 1421-1444, 1446-1451) Manisa'da yaptırmış olduğu bahçenin güzelliği meşhurdu.⁴² Sultan II. Mehmed Han (1444-1446, 1451-1481) zamanında Edirne Hünkâr Bahçesi Sarayı'nda 6.000 iç oğlanı ve 400-500 bostancı vazife görmekteydi. Bostancılar saray bahçelerinde görev yaparlardı.⁴³ Devlet, saray bahçelerinin bakımını önemseydiği için İstanbul ve Edirne'deki bahçelere bakılması amacıyla İstanbul ve Edirne Bostancı Ocakları kurulmuştur.⁴⁴ XV. yüzyıl ortasından XIX. yüzyıl ortasına kadar bir kompleks haline getirilen İstanbul Topkapı Sarayı'nda bahçelerde XV. Yüzyılın ortalarında 400-500 bostancı,⁴⁵ XVI. yüzyıl sonunda 921 nefer bahçıvan çalışmaktaydı.⁴⁶ Bostancılar, diğer kapıkulu mensupları gibi maaşlarını üç ayda bir alırlardı.⁴⁷ Bahçıvanlar sebze, meyve, çiçekler ve fundalıklardan sorumlu idiler.⁴⁸

Yaşlanmış, iklimin etkisiyle bozulmuş gülleri gençleştirebilmek mümkündür.⁴⁹ Osmanlı devlet geleneğinde bu kıymetli çiçeğin üretimi ve temini, rastlantılara bırakılmamış; titiz bir bürokratik süreçle yönetilmiştir. Hassa-i Hümayûn'a ait bahçelerin ihtiyaçları, ilgili Mühimme Defteri kayıtlarına işlenmiş ve eksiklerin giderilmesi için taşraya doğrudan emirler gönderilmiştir. Bu çalışmada ele aldığımız 984 (M. 1576) tarihli belge, bu sistemin işleyişini açıkça ortaya koymaktadır. Belgeye göre, Edirne'den talep edilen yirmi yük gül ağacı, hem Edirne'nin bitki

³⁴ Sadettin Eğri, "Edebî Tasvir Geleneği Çerçevesinde Lâmi'î Çelebi'nin Bursa ve Tabiat Tutkusu: Sarnıç Yaylası", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi* 11/3 (2022), 1068.

³⁵ İsmail Güleç - Erdal Kılıç, *Osmanlı Şiirinden Bir Demet Şarkı* (İzmir: Duvar Yayınları, 2023), 11-349.

³⁶ Necmiye Özbek Arslan, "Divan Şairlerinin Mevsimlere Bakışı: Bahariyye ve Şitaiyyelerde Bir Kültür Psikolojisi Denemesi", *Turkish Studies* 18/2 (2023), 1149.

³⁷ Nef'i, *Dîvan-ı Nef'î* (Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, Koleksiyon no: 8138, Bibliyografik kayıt no: 664536, ts.), 13b; Ömer b. Mehmed b. Ali El- Erzurumî Nef'i, *Dîvân-ı Nef'î* (Süleymaniye Kütüphanesi, Koleksiyon Adı: Yazma Bağışlar, Koleksiyon no: 3382-001, Bibliyografik kayıt no: 347277, 1044), 11b. Bu beyti incelemek için bkz. Ek. 3.

³⁸ Nef'i, *Dîvan-ı Nef'î*, 24b; Yılmaz Top, "Bir Şiir Mecmuası Vasıtasıyla Şiirlerinden ve Şairliğinden Haberdar Olduğumuz Şeyh Nûşî Efendi", *VI. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi 12-13 Aralık 2019*, ed. Mustafa Başaran vd. (VI. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi 12-13 Aralık 2019, 2018: Yıldız Teknik Üniversitesi, 2019), 2097; Beşer Ayvazoğlu, *Güller Kitabı Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme* (İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş., 1992), 32; Özbek Arslan, "Divan Şairlerinin Mevsimlere Bakışı: Bahariyye ve Şitaiyyelerde Bir Kültür Psikolojisi Denemesi", 1150.

³⁹ Süleyman b. Ahmed b. Mahmûd el-Bursevî Süleyman Çelebi, *Vesiletü'n-Necât* (Süleymaniye Kütüphanesi, Koleksiyon adı: Cahit Öztelli, Koleksiyon no: 174, Bibliyografik kayıt no: 649601, ts.), 20.

⁴⁰ Ayşe Kaş - Enayattullah Azimi, "Afganistan Tasavvuf Edebiyatında İkinci Mevlânâ Kabul Edilen Haydarî Vucûdî'nin Şahsiyeti, Edebi Kişiliği ve Şiirleri", *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 4/2 (ts.), 312-341.

⁴¹ R. Rüveyda Okumuş, *Osmanlı Toplumunda Gül Kültürü ve Gülcülük Sanayinin Gelişmesi: Isparta Örneği* (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 12.

⁴² Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010), 1/348.

⁴³ Cezar, *Osmanlı Tarihi*, 1/356.

⁴⁴ Ayvazoğlu, *Güller Kitabı Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme*, 68.

⁴⁵ Cezar, *Osmanlı Tarihi*, 1/356.

⁴⁶ Gönül Evyapan, "Bahçe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1191), 4/478.

⁴⁷ Abdülkadir Özcan, "Bostancı", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 6/309.

⁴⁸ Evyapan, "Bahçe", 4/478.

⁴⁹ Kenber, *Pratik Gül Bahçesi*, 93.

örtüsü bakımından önemini hem de saray bahçelerinin (Bağçe-i Âmire) bitmek bilmeyen estetik arayışını belgelemektedir. 28 numaralı defterde ve 1028 numaralı hükümde en dikkat çekici terimlerden biri "genceldüb" kelimesidir. Bu, sadece gelişigüzel bir ağaç hasat işi değil; bitkilerin geliştirilmesi, belki de aşılması veya en verimli sürgünlerin seçilmesi gerektiğini ifade eder. Bu durum, Osmanlı'daki ziraat bilgisinin ve estetik seçiciliğin bir yansımasıdır. Gül sadece bir çiçek değil; aynı zamanda ebru sanatında kullanılan bir fırça sapı, tıp alanında bir ilaç, mutfakta bir lezzet ve tasavvufta Hz. Muhammed'i temsil eden kutsal bir simgedir. Osmanlı sarayı gül gibi stratejik koku ve hammaddeye sürekli ihtiyaç duymuştur. Bu durumu "*Hâla Hassa-i hümayûna müteallik olan bağçe-i âmirem mehâmmı için*" şeklinde ifade etmiştir.⁵⁰

H. 23 Cemaziyelahir 976/13 Aralık 1568 tarihli ve Edirne Bostancıbaşısına hitaben yazılan bu hükümname, Osmanlı tarih yazımı için sıradan bir idari emirden çok daha fazlasını barındırmaktadır. Belgede, Tunca Nehri'nin taşması sonucu saray bostanlarındaki gül fidanlarının tamamen sürüklenip gittiği ve gül dikmeye uygun yeni bir yer arandığı bildirilmektedir. Bu basit doğa olayının kaydı, bizi dört ana araştırma eksenine yönlendirir. Birinci eksen, belgenin merkezindeki "gül" bitkisidir. Kayıp fidanların telafisi için hemen alternatif bir alan (İç Saray yakını) ve iki adet dolap (su çarkı) tesis edilmesinin önerilmesi, gülün saray için sıradan bir süs bitkisi olmadığını göstermektedir. Gül, özellikle gülsuyu ve gülyağı üretimi için vazgeçilmez bir hammaddedir ve sarayın temizlik, koku ve belki de tıbbi ihtiyaçlarının sürekliliği, düzenli bir gül arzına bağlıdır. 22.000 akçe gibi önemli bir tahmini maliyetin zikredilmesi, bu işin ciddiyetini ve ekonomik boyutunu ortaya koyar. İkinci eksen, doğa-toplum ilişkisi ve Osmanlı coğrafyasında afet yönetimidir. Tunca Nehri'nin "tuğyan" (taşkın) eylemi, Edirne gibi su kaynakları zengini bir başkentte dahi insan yerleşiminin ne kadar kırılgan olduğunu hatırlatır. Taşkın gibi ani bir doğal afetin, sarayın gül arz zincirini kırması ve merkezi idarenin bu duruma derhal müdahale etme ihtiyacı hissetmesi, Osmanlı ekoloji tarihi yazımı için değerli bir veri noktası oluşturur. Üçüncü eksen, Osmanlı bürokrasisinin işleyişidir. Belge, tipik bir "hüküm" formundadır. Önce yerel yöneticinin (Bostancıbaşı) merkeze (Südde-i Saadet) bir durum raporu (ariza/mektup) gönderdiği, merkezin de bu raporu değerlendirip bir karara vardığı görülmektedir. İlginç olan, merkezin önerilen çözümü (İç Saray yakınında yeni bostan) onaylamak yerine, alternatif bir kaynağa (Çölmekçi Köyü'ndeki bostanlar) yönelmesi ve projeyi te'hir etmek suretiyle 22.000 akçalık bir harcamadan kaçınmasıdır. Bu, sarayın ihtiyaçları ile mali disiplin arasında kurulan dengeyi gösteren ince bir idari tavidir. Son eksen ise, belgenin fiziksel durumu ve arşiv yolculuğudur. Bu belge, Osmanlı tarihinde gül bitkisini yazmak için gerekli olan pek çok halkayı bir arada sunmaktadır: Sarayın gül ihtiyacı ve bitki kültürü, bir nehrin sosyal hayata etkisi, merkez-taşra yazışmalarının pratiği ve nihayetinde bir kâğıdın arşivdeki izi. Bu belge, büyük tarihi anlatıların ancak bu tür mikro ölçekli, somut belgelerin çok yönlü okunmasıyla beslenebileceğinin kanıtıdır.⁵¹

Tunca Nehri'nin Bahçe-i Amire'deki gül fidanlarını yok etmesi afetinin üzerinden sekiz yıl geçtikten sonra, 12 Recep 984 (26 Eylül 1576) tarihli ikinci hükümname, soruna kalıcı ve büyük ölçekli bir çözüm getirildiğini göstermektedir. İstanbul'dan Edirne Kadısı ve Bostancıbaşısı'na gönderilen emirde, hassa-i hümayuna müteallik olan Bahçe-i Âmire için acilen yirmi yük gül ağacı temin edilmesi istenmektedir. Yük olarak ifade edilen bu muazzam miktar (yaklaşık 2-3 ton), sarayın gül ihtiyacının boyutlarını ve gül üretiminin artık küçük bahçelerden ziyade kitlesel bir

⁵⁰ BOA. A. DVNS. MHM. d. 28. 1028.

⁵¹ BOA. A. DVNS. MHM. d. 7.2630; Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569) III (Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 1999), 339.

tedarik zinciri gerektirdiğini ortaya koyar. Belgede geçen *te'hir etmeyüb* ibaresi, bu işin aciliyetini ve önemini vurgulamaktadır.⁵²

Osmanlı saray bahçelerinin (Hasbahçe) ihtiyacı olan çiçek fidanlarının temini, doğrudan merkezden gönderilen emirlerle titizlikle yönetilmekteydi. 1576'daki büyük siparişin ardından, Temmuz 1583 tarihli bu hüküm, Osmanlı sarayının gül tedarik sisteminin artık yalnızca kurumsal bir rutine değil, aynı zamanda niceliksel olarak da standartlaşmış bir modele kavuştuğunu ortaya koymaktadır. Edirne Kadısı ve Bostancıbaşına kadimden gelen geleneksel uygulama uyarınca, Südde-i Saadet olarak anılan payitaht bahçeleri için dört yüz kantar kırmızı gül ve üç yüz kantar sakız gülü fidanının ivedilikle tedarik edilmesi istenmiştir. Sakız gülü çeşidi bazı çalışmalarda okka gülü olarak belirtilmiştir.⁵³ Oysa okka gülü, gül-i sadberge verilen bir addır.⁵⁴ Belgede, fidanların mevsiminde ve uygun nakliye araçlarına (kira davarları) yüklenerek geciktirilmeden gönderilmesi hususunda kesin talimat verilmiş; herhangi bir ihmal veya gevşekliğe mahal verilmemesi özellikle vurgulanmıştır. Bu durum, XVI. yüzyılın sonlarında gül yetiştiriciliğinin saray nezdinde sadece estetik bir hobi değil, aynı zamanda ciddi bir organizasyon ve lojistik gerektiren devlet işlerinden biri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Belge, daha önceki emirlerde görülmeyen kesin ve büyük miktarları kayda geçirir: "*Dört yüz kantar kırmızı gül ve üç yüz kantar sakız gülü fidanı.*" Bir kantar kırmızı gülü İstanbul kantarına göre hesapladığımız takdirde bu 54, 449329 kilograma tekabül etmektedir.⁵⁵ Bu ölçüye göre toplamda yaklaşık 39.53 ton ağırlığındaki bu sipariş, sistemin ulaştığı devasa kapasiteyi gözler önüne serer. Ancak bu belgeyi asıl önemli kılan, bu miktarların "kadimden gönderildiği üzere" ifadesiyle birlikte anılmasıdır. Bu ibarenin metinde iki kez tekrarlanması, bahsi geçen yedi yüz kantar gülün yeni ve istisnai bir talep değil, tersine, kökleşmiş ve her seferinde tekrarlanan bir standart olduğunun resmi tescili anlamına gelir. Böylece sistem, nitelikten (gül gönderilsin) niceliğe (ne kadar gül gönderileceği) evrilmiştir. Nihayetinde bu belge, gül tedarikinin, 1585'teki zirveye uzanan yolda,⁵⁶ rakamlara dökülmüş ve gelenekselleştirilmiş bir devlet pratiği halini aldığı somut ispatıdır.⁵⁷

188

1583 yılı Kasım ayının son haftası, Osmanlı saray bürokrasisinin gül tedarikini nasıl sofistike bir şekilde örgütlediğini göstermesi açısından önemlidir. Aynı hafta içinde kaleme alınan iki hüküm, tek bir ihtiyacın farklı kanallardan nasıl karşılandığını ortaya koymaktadır. 28 Kasım tarihli emir, "Sara-yı Atik-i Amire" (Eski Saray) için yirmi kantar yük gül fidanının teminiyle ilgilidir. Bu emrin en dikkat çekici yanı, sorumluluğun kadı, bostancıbaşı ve hassa harç emini arasında paylaşılması ve sonunda kaç kantarın gönderildiği ve kaç hayvan yükü olduğunun rapor edilmesinin istenmesidir. Bu, paranın (harç emini) ve hukuki denetimin (kadı) dahil olduğu, maliyeti belli, özel bir proje niteliğindedir.⁵⁸ Buna karşılık, sadece iki gün sonra, 30 Kasım'da yazılan ikinci emir tamamen farklı bir karaktere sahiptir. Bu belge, *hassa bağçeler mühimmâtı* (has bahçelerin genel ihtiyaçları) için gül fidanı gönderilmesini konu almakta ve en kritik ifadesi her sene, gönderile geldiği üzere gönderilmesidir. Bu ibare, 1568'deki krizle başlayan ve 1576'daki büyük ikmalle devam eden sürecin, 1583'e gelindiğinde tamamen kurumsallaşmış, yıllık tekrarlanan rutin bir devlet masrafına dönüştüğünün kanıtıdır. Bu rutin iş, özel projelerdeki

⁵² BOA. A. DVNS. MHM. d. 28. 1028.

⁵³ Okumuş, *Osmanlı Toplumunda Gül Kültürü ve Gülcülük Sanayinin Gelişmesi: Isparta Örneği*, 52.

⁵⁴ Coşkun, *15.Yy. ile 20.yy. Arasında Türk tezhip Sanatında Gül Motifi*, 4; Okumuş, *Osmanlı Toplumunda Gül Kültürü ve Gülcülük Sanayinin Gelişmesi: Isparta Örneği*, 52.

⁵⁵ Cengiz Kallek, "Okka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001), 24/319.

⁵⁶ BOA. A. DVNS. MHM. d. 55. 185.

⁵⁷ BOA. A. DVNS. MHM. d. 52. 376

⁵⁸ BOA. A. DVNS. MHM. d. 52. 376.

gibi karmaşık bir mali denetime tabi tutulmaz, doğrudan teknik birim olan bostancıbaşına havale edilir; ancak yine de *ihmâl ü müsâheleden hazer* edilmesi uyarısıyla ciddiyeti vurgulanır. Belgelerde de görüldüğü gibi Osmanlı idari zihniyeti ihtiyaçları kategorize etmiştir. Bir yanda kaynağı belli, hesap verilebilir özel projeler, diğer yanda kurumsal hafızaya ve bütçeye kayıtlı, standart rutin işler. Sarayın gül ihtiyacı, her iki kategoriye de aynı anda doldurarak devletin işleyişindeki bu ikili yapıyı somutlaştırmaktadır.⁵⁹

1585 yılına gelindiğinde, 1568 krizinden başlayan gül tedarik süreci, artık önceki aşamaların tüm izlerini taşıyan olgun ve karmaşık bir sisteme dönüşmüştür. 6 Muharrem 993 (8 Ocak 1585) tarihli hüküm, bu olgunluğu üç boyutta ortaya koymaktadır. Birincisi, uzmanlaşma ve türleşme: Emirde artık genel "gül" talebi yoktur; "iki yüz kantar kırmızı gül ve iki yüz kantar sakız gülü fidanları" şeklinde net bir ayırım yapılmaktadır. Bu ayırım, sarayın gülü artık homojen bir meta olarak değil, farklı kullanım amaçlarına (gülsuyu, süs, parfümeri, ilaç) hizmet eden özelleşmiş hammaddeler olarak gördüğünü kanıtlamakta ve bahçıvanlık bilgisinin derinliğine işaret etmektedir. İkincisi, kurumsal hafıza ve geleneğin gücü: Masrafların karşılama şekli, sistemin ne denli kökleştiğini göstermektedir. *Kadîmden olugeldiği üzere hâssa-i harcdan alıveresin*. Bu ifade, 1583 belgesindeki "her sene gönderile geldiği üzere" ibaresiyle birlikte düşünüldüğünde, gül tedarikinin artık bürokrasinin rutininde ve mali geleneğinde sorgulanmaz bir kalem haline geldiğini göstermektedir. Üçüncüsü ve en çarpıcı olanı, ölçekteki muazzam büyüme: Toplam dört yüz kantar (yaklaşık 22.4 ton) gül fidanı talebi, 1576'daki 20 yüklük veya 1583'teki 20 kantarlık siparişlerin çok ötesine geçer. Bu rakam, sadece bir ihtiyacın değil, bir gül endüstrisinin kapasitesini zorlayan devasa bir tedarik operasyonuna işaret etmektedir. Bu hüküm, bir yandan bostancıbaşı Sefer'in merkezle yazışma inisiyatifini (mühürlü tezkire) gösterirken, diğer yandan tüm sürecin fermân-ı hümayûnum üzere şeklinde mutlak bir otoriteyle yürütüldüğünü teyit eder. Sonuçta, bu belge, 1568'deki krizle başlayan yolculuğun, 17 yıl sonra uzmanlaşmış, gelenekselleşmiş ve devasa ölçeklere ulaşmış bir devlet pratiğine nasıl dönüştüğünün somut vesikasıdır.⁶⁰

Osmanlı saray ziraatında Edirne, İstanbul'daki bahçelerin ana bitki tedarik merkezi olma vasfını on yıllar boyunca korumuştur. 2 Aralık 1587 tarihli hüküm, gül fidanı tedarik sürecinin âdet-i kadîme (köklü bir gelenek) çerçevesinde kurumsallaştığını açıkça ortaya koymaktadır. İstanbul'daki Eski Saray'ın (Darü's-Sa'âde-i Atik) bahçesi için talep edilen bu sevkiyatta, ödemenin önceden yapılmış olması *lâzım olan akça virilmiştir*, sürecin mali açıdan da belirli bir düzen içinde işlediğini kanıtlamaktadır. Belgede lojistik unsurun bârgîrlere (yük beygirlerine) tahmil edilerek vurgulanması ve *ihmâl ü müsâheleden hazer eyleyesin* uyarısı, saray bahçeciliğindeki idari disiplinin zamana yayılan istikrarını göstermektedir. Bu süreklilik arz eden sevkiyatlar, merkezdeki bahçelerin bitki ihtiyacını karşılamanın yanı sıra, ilgili tüm verilerin devletin resmi mühimme kayıtlarına geçmesini sağlayan kapsamlı bir bürokratik operasyonu temsil etmektedir.⁶¹

Osmanlı Devleti'nde 17. Yüzyılda gül temin edilen bahçeler Has Bahçe, Üsküdar, Göksu, Çubuklu, Sultaniye, Beykoz, İskender Paşa, Kiremitlik, Haydar Paşa ve Fenerbahçe idi. 8 Mart 1658 tarihinde Helvahane ve helvacılara yekünü 6.770 vukiyye⁶² tutan kırmızı gül (sürh-i gül) verilmiştir.⁶³ Helvacıların görevi, helva, hamur tatlıları ve şurup hazırlamaktı.⁶⁴ Helvahaneye 1.000

⁵⁹ BOA. A. DVNS. MHM. d. 52. 383.

⁶⁰ BOA. A. DVNS. MHM. d. 55. 185.

⁶¹ BOA. A. DVNS. MHM. d. 62. 333; Abbas Gök, 62 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (s. 135-271) (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 76.

⁶² Cengiz Kallek, "Okka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007), 33/338.

⁶³ Kallek, "Okka", 2007, 33/338.

⁶⁴ Okumuş, *Osmanlı Toplumunda Gül Kültürü ve Gülcülük Sanayinin Gelişmesi: Isparta Örneği*, 13.

vukiyyeden fazla kırmızı gül gönderen bahçeler Has Bahçe, Üsküdar, Sultaniye, Kiremitlik bahçeleridir. Bu bahçeler dışındaki bahçelerin vermiş oldukları kırmızı gül 41 vukiyye ile 420 vukiyye arasında bulunmaktaydı. Bahçelerden gelen kırmızı güllerin toplam miktarı 1 vukiyye 1,2881 kilogram⁶⁵ kabul edildiği takdirde 8. 72 tondur.⁶⁶

Tablo 1. Helvahaneye Verilen Kırmızı Güller⁶⁷

Güllerin Gönderildiği	Nereden	Kırmızı Gül Miktarı (Vukiyye)	Gülün Cinsi
Has Bahçe		1556	Gül-i sürh
Üsküdar Bahçesi		1597	Gül-i sürh
Göksu Bahçesi		105	Gül-i sürh
Çubuklu Bahçesi		99	Gül-i sürh
Sultaniye Bahçesi		1356	Gül-i sürh
Beykoz Bahçesi		420	Gül-i sürh
İskender Paşa Bahçesi		110	Gül-i sürh
Kiremitlik Bahçesi		1150	Gül-i sürh
Haydar Paşa Bahçesi		41	Gül-i sürh
Fenerbahçe		336	Gül-i sürh
Toplam		6.770	Gül-i sürh

Kaynak: BOA. TS. MA. d. 10605.

Osmanlı Devleti'nde Hasbahçeler, sadece estetik ve botanik alanlar değil, aynı zamanda sıkı korunan stratejik mekanlardı. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde (TS. MA. e.969.76) yer alan 31 Aralık 1599 tarihli belge, saray bahçelerindeki denetimin önemini ve güllerin ticari cazibesini çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Osmanlı saray bahçeleri sıradan bir üretim alanı değil *bağçe-i ma'mûriye* yani imar edilmiş, devlet bakım ve himayesinde olan mekânlardır. Belgede, bahçedeki güllerin usulsüz bir şekilde toplanarak pazarcılara satıldığı ve 'kumarbaz' olarak nitelenen bazı çarşı esnafının (sükiler) bahçeye sızarak gül dermeye çalıştığı rapor edilmektedir. Bu güvenlik zafiyeti karşısında, bahçeye yabancı kimselerin giriş-çıkışının engellenmesi için Bostancıbaşına kesin talimat verilmesi istenmiş; ayrıca iskelelerden geçenlerin dahi teftiş edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Söz konusu kayıt, Osmanlı sarayında gülün sadece peyzajın bir parçası olmadığını, aynı zamanda ekonomik bir değer taşıdığını ve bu kıymetli ürünün muhafazası için askeri-idari bir disiplin uygulandığını kanıtlamaktadır.⁶⁸

Osmanlı sarayının gül ile ilişkisini, estetik ve tüketim boyutunun ötesine taşıyarak, siyasi iktidarın mali mekanizmaları ve sembolik tahakkümü ile kesiştiren kritik bir belge 5 Mart 1679

⁶⁵ Kallek, "Okka", 2007, 33/338.

⁶⁶ Hangi bahçeden ne kadar gül temin edildiğini incelemek için Tablo 1. Helvahaneye Verilen Kırmızı Güller Tablosu'na bakınız.

⁶⁷ BOA. TS. MA. d. 10605.;Okumuş, *Osmanlı Toplumunda Gül Kültürü ve Gülcülük Sanayinin Gelişmesi: Isparta Örneği*, 12.

⁶⁸ BOA. TS. MA. e. 969.76

yılına ait bulunmaktadır. Kayıt, sıradan bir gül tedarikinden ziyade, gül-i sad-berg (yüz yapraklı gül) ya da diğer adıyla okka gülü⁶⁹ gibi nadide bir gül çeşidinden söz etmektedir. Gül-i sad-berg okka gülü olarak bilinse de bazı çalışmalarda farklı bir türmüş gibi gösterilmiştir.⁷⁰ Gül-i sad-berg adını Divan edebiyatında yüz beyit, yüz gazel, yüz hadis, yüz mektup gibi yüz sayısını içinde barındıran eserlere vermiştir.⁷¹ Gül-i sad-berg ile ilgili yazılan şiirler yüksek lisans tezlerine de konu olmuştur.⁷² Hoş kokulu sad-berg gülün birçok özelliği vardır. Adı üstünde yüz yapraklı oluşu bu güllerin katmerli, ağır olduğunu göstermektedir. Sad-bergin yirmi kıyyesinden bir miskal yağ alınmaktadır.⁷³ Burada bir kıyye (okka) 1.282 kg. olarak hesaplandığında 20 kıyye sad-berg gülü 25. 64 kilograma tekabül etmektedir. Yani 25,64 kg. gül-i sad-bergten ancak bir miskal yani yaklaşık 4. 81 gram gül yağı elde edilebilmektedir. Bu gülden reçel yapılmaktadır.⁷⁴ Osmanlı bahçelerinde yetiştirilmesinin bir nedeni de muhtemelen bu çiçekten reçel yapılmasıdır.

Bir çeşidin, yanı sıra Sakız ve meyve fidanlarının, Hassa bahçeleri için satın alınışını konu edinmektedir. Bu, gül ediniminin artık ihtiyaçtan ziyade, seçkin mekânların prestij ve güzelliğine yönelik bilinçli bir yatırıma dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu harcamanın finansman kaynağı, Yusuf Paşa'nın muhalefatı gelirinden elde edilmiştir. 60.000 akçe gibi büyük bir meblağın söz konusu olması ve ödemenin emirden (6 Şubat) fiili ödemeye (19 Mart) yaklaşık 40 günlük bir bürokratik süreçle geçmesi, işlemin ne denli kayda değer ve titizlikle takip edildiğini kanıtlar. Sonuç olarak bu belge, gülün 17. yüzyıl sonunda artık nasıl salt bir bitki olmaktan çıkıp, siyasi iktidarın mali kaynakları yönlendirme pratiğinin ve seçkin estetiğin bir aracına dönüştüğünü 191 açıkça sergilemektedir.⁷⁵ Şubatın ikinci yarısında 1680 tarihinde gül-i sadberg ve çeşitli meyve fidanlarının 41.000 akçe tutan bedelleri ancak 26 Şubat 1680 tarihinde ödenebilmiştir. Bu ödemeye ilişkin makbuz ise serşukefe-i Hassa Halil'e sunulmuştur.⁷⁶ Yine aynı sene içerisinde İsmail Halife, bahçehâ-i hazret-i şehriyariye satın aldığı meyve, asma ve yasemin, çeşitli gül fidanları, Edirne gülü ve sakız güllerini Serşükufeciyan Halil Efendi'ye teslim etmiştir. Bu işlemler karşılığında 60.000 akçe ödenmiştir.⁷⁷

Sarayın tatlı ve şifa kültürü içerisinde gülün yeri, 26 Kasım 1685 tarihli bir fermanla en ince ayrıntısına kadar gün yüzüne çıkmaktadır. Edirne kadısına ve vergi memuruna hitaben yazılan bu hükümde, padişahın şahsına özel hazırlanacak olan gülbeşeker, gülbeli ve gül-i mükerrer (çifte kavrulmuş veya mükerrer damıtılmış gül) için ihtiyaç duyulan taze gül yapraklarının toplanması emredilmektedir. Kadim bir gelenek uyarınca, bu üretim süreci için gerekli olan 16.000 akçe, bölgedeki Kıbtî cizyesi gelirlerinden tahsis edilmiştir. Belgenin en dikkat çekici yanı ise üretimdeki hassasiyettir: Taze gül yapraklarının sahiplerinden rızalarıyla alınması, hak sahiplerine ödemelerinin eksiksiz ve güvenilir bir şekilde yapılması ve kimsenin hakkına zerre kadar hanel getirilmemesi kesin bir dille buyurulmuştur. Bu titizlikle hazırlanan ürünlerin, muhafaza şartlarına uygun şekilde helvahâne-i ma'mûreye bir an evvel ulaştırılması, Osmanlı saray mutfağındaki 'mükemmeliyet' arayışının bir vesikası niteliğindedir.⁷⁸ Bu belge, bir kâse

⁶⁹ Coşkun, 15.Yy. ile 20.yy. Arasında Türk tezhip Sanatında Gül Motifi, 4; Okumuş, Osmanlı Toplumunda Gül Kültürü ve Gülcülük Sanayinin Gelişmesi: Isparta Örneği, 52.

⁷⁰ Okumuş, Osmanlı Toplumunda Gül Kültürü ve Gülcülük Sanayinin Gelişmesi: Isparta Örneği, 52.

⁷¹ İ. Çetin Derdiyok, "Gül-i Sad-Berk", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 14/225.

⁷² Gülgün Erişen, Bursalı Rahmi ve Gül-i Sad-Berg'i (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1990), 1-275.

⁷³ Okumuş, Osmanlı Toplumunda Gül Kültürü ve Gülcülük Sanayinin Gelişmesi: Isparta Örneği, 52.

⁷⁴ Coşkun, 15.Yy. ile 20.yy. Arasında Türk tezhip Sanatında Gül Motifi, 4.

⁷⁵ BOA. AE. SMMD. IV. 74. 8750

⁷⁶ BOA. İE. SM. 8. 793.

⁷⁷ BOA. AE. SMMD. IV.92.10923.

⁷⁸ BOA. İE.SM. 3. 193; BOA. İE.SM. 3. 198.

gölbeşekerin sadece şeker ve gülden değil, aynı zamanda kadim gelenekten, gayrimüslim vergilerinden, merkezi etik kaygıdan ve hiyerarşik lojistik organizasyondan oluşan görünmez bir sosyo-ekonomik bileşim olduğunu ortaya koymaktadır.

2. Osmanlı Saray Gastronomisinde Stratejik Bir Hammadde Olarak Gül

Hız. Muhammed gülü cennet çiçeklerinin ulusu olarak nitelemiştir.⁷⁹ Bu nebat çiçeklerin kraliçesi olarak görülmüştür.⁸⁰ Gül, aynı zamanda ebru sanatında fırça sapı,⁸¹ şifahanelerde ilaç, saray mutfağında ise stratejik bir hammadde olarak kullanılmıştır.

Gül bitkisinin güzel görünüş ve kokusundan dolayı Osmanlı Devleti'nde görevli hekimler psikiyatri hastalarını gül bahçelerini de kullanarak tedaviye çalışmıştır.⁸² Gül bitkisinin çiçeğinin görünüşünün, kokusunun güzelliği ve şerbetinin yapılabilmesi, sağlığa da faydalı olması saray bahçelerinde tercih edilmelerinin en önemli sebepleri arasındadır.

12 Haziran 1629 tarihli Ali Emiri tasnifinde yer alan bir arşiv vesikası, Osmanlı sarayının gül ile ilişkisinin ham madde tedarikinden, işlenmiş mamul üretimine ve karmaşık bir mali bürokrasi ağına evrildiğinin kesin kanıtıdır. Belgelerden gülün gül şarabı olarak bir *endüstriyel ürün* haline getirildiği anlaşılmaktadır. Bu ürünün nihai alıcısı, Asitane Helvahanesi, yani İstanbul'daki merkezi saray imalathanesidir. Helvahanesinin sadece tatlı değil, şurup, macun, ilaç ürettiği düşünüldüğünde, gül şarabının meşrubat ya da tıbbi amaçlı bir tonik olarak üretildiği anlaşılmaktadır. Bu, gülün ekonomik değer zincirinde en yüksek katma değerli aşamaya ulaştığını göstermektedir. Daha da çarpıcı olan, bu üretimin finansmanının ortaya koyduğu bürokratik labirenttir. Masraf, Edirne'deki üreticiye, doğrudan merkezi hazineye değil, Edirne ve Dimetoka Ada Hasları Mukataası adlı yerel bir gelir kaleminden ödenmiştir. Bu aktarım, Edirne Harcı Hassa Emiri (sarayın yerel özel harcama sorumlusu) tarafından takip edilip tahsil edilmiştir. Bu üçlü ilişki (merkezi talep eden helvahane, yerel üretici, başka bir bölgenin geliriyle ödeyen mültezim), Osmanlı maliyesinin merkezi ihtiyaçları, yerel kaynaklarla, farklı gelir havuzları üzerinden finanse etme pratiğinin yansımasıdır. Sonuç olarak, bu kayıt iki şeyi kanıtlar: Birincisi, 16. yüzyılda kurulan gül tedarik sistemi, 17. yüzyılda sadece devam etmekle kalmamış, endüstriyel işleme ve mutfakta meşrubat üretimi seviyesine sıçramıştır. İkincisi, sarayın gül ile olan ilişkisi artık sadece bostancıbaşının sorunu değil, harc emirleri, mukataa emirleri ve helvahane görevlilerini içeren geniş bir mali-üretim bürokrasisinin konusudur. Gül, bu sayede, devletin ekonomik ve idari mekanizmasının ne denli derinlerine işlediğinin bir göstergesine dönüşmüştür.⁸³

1685 tarihli bu saray muhasebe kaydı, gülün Osmanlı iktidar sembolizmindeki yolculuğunun ulaştığı nihai ve en incelikli aşamayı belgeler: Tüketimin ve sembolik sermayenin sofistike bir nesnesi olmak. "Gölbeşeker" - gül ve şekerin sentezi - sadece bir tatlı değil, saray mutfak sanatlarının ve sosyal prestijinin bir ürünüdür. Üretiminin Kiler-i Amire gibi devasa merkezi mutfakta yapılması, bu işlemin olağan bir imalattan ziyade devlet protokolünün bir parçası olduğunu gösterir. Kayıttaki hammadde listesi ise bir tatlının ötesinde, 17. yüzyıl Osmanlı sarayının küresel tedarik ağının bir envanteridir. 294 kg şekerin yanı sıra, Nuhud-ı Hindî (Hindistan cevizi) ibaresi özellikle çarpıcıdır. Hindistan cevizinin Osmanlı mutfağında kullanılması Osmanlı'nın Küresel Ticaret Çağı'ndaki entegrasyonunun ve mutfak kültürünün

⁷⁹ Kenber, *Pratik Gül Bahçesi*, 7.

⁸⁰ Demircioğlu, *Gül ve Krizantem Kesme Çiçeklerinde Depolama Öncesi ve Sonrası Vurum İşleminin Depolama ve Vazo Ömrüne Etkileri*, 9.

⁸¹ İbrahim Kaya, *Türk Geleneksel Sanatlarının (Minyatür ve Ebru) İllüstrasyona Dönüşümü Üzerine Bir Uygulama* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Güzeli Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 42.

⁸² Özçelik - Korkmaz, "Çeşitli Yönleriyle Türkiye Gülleri", 12.

⁸³ BOA. AE. SMRD. IV. 7.730.

yenilenme kapasitesinin somut kanıtı olduğu söylenebilir. Mîram (nişasta), pirinç, sade yağ ve yumurta ile birleşen bu malzemeler, tek bir ürün için seferber edilen muazzam kaynağı ortaya koyar. 1685 tarihi, siyasi ve askeri açıdan zorlu bir döneme (II. Viyana Kuşatması sonrası) denk gelir. Bu bağlamda, böylesine büyük ölçekli bir lüks gıda üretimi, sarayın iktidarını ve normallliğini, ekonomik zorluklara rağmen, tüketim ve törensel şatafat üzerinden sürdürme stratejisinin bir parçası olarak okunabilir. Dolayısıyla bu belge, gülü artık bir tarım ürünü veya ilaç hammaddesi olarak değil, devletin sembolik ekonomisinde, küresel bağlantılarıyla desteklenen, tatlı bir iktidar metası olarak konumlandırılmamız sağlar.⁸⁴

XVII. yüzyıl sonlarına ait 19 Şubat 1693 tarihli arşiv kaydı, Osmanlı saray mutfağında çiçek bazlı içecek üretiminin ulaştığı mali boyutları ve hiyerarşik yapıyı somutlaştırmaktadır. Çeşitli şerbet ve içeceklerin imalinde kullanılmak üzere tedarik edilen kırmızı gül (verd-i ahmer), sakız gülü (verd-i sakız) ve menekşe (benefşe) çiçekleri için belirlenen 8.175 akçelik bedel, bu türlerin saray iaşesindeki ekonomik ağırlığını ortaya koymaktadır. Söz konusu meblağın Emin-i Harc-ı Hassa olan Hüseyin'e makbuz karşılığı teslim edilmesi, çiçek ticaretinin devletin resmi muhasebe sistemine dahil edildiğini ve sıkı bir denetim mekanizmasına tabi olduğunu kanıtlamaktadır. Bu veriler ışığında gül ve diğer çiçeklerin, Osmanlı saray teşkilatında sadece bahçe sanatının birer unsuru değil, aynı zamanda 'Harc-ı Hassa' bütçesi içerisinde hatırı sayılır bir kalem teşkil eden endüstriyel tarım ürünleri olduğu söylenebilir.⁸⁵

18. yüzyılın başlarına ait 23 Ocak 1705 tarihli temessük (makbuz), gül suyunun Osmanlı saray hiyerarşisindeki tedarik ve teslimat zincirini tüm detaylarıyla belgelemektedir. Matbah-ı Amire Emine Ahmed Efendi tarafından mübayaa edilen (satın alınan) 293 kıyye gül suyunun, Osman Hoca aracılığıyla Kiler-i Amire'ye teslim edilmesi, ürünün saray mutfağından kiler yönetimine geçişindeki bürokratik titizliği yansıtmaktadır. Gül suyunun belgede verd-i âb şeklinde tanımlanması dikkat çekmektedir. Kiler-i Amire Ağası İsmail'in imzasını taşıyan bu belge, gül suyunun sadece basit bir koku maddesi değil, saray iaşesinde miktarı yüzlerce kiloya ulaşan ve resmi makbuzlarla (temessük) kayıt altına alınan stratejik bir saray mühimmatı olduğunu göstermektedir. Bu muazzam miktardaki gül suyunun stoklanması ve saray hiyerarşisi içindeki birimler arası transferi, 18. yüzyıl Osmanlı saray ekonomisinde gül türevlerine dayalı tüketim kültürünün kurumsal bir standart haline geldiğini açıkça ortaya koymaktadır.⁸⁶

Gül suyu sağlık açısından önemli bir gıdadır. Özellikle nâkih olarak nitelenen hastalıktan yeni kurtulmuş, nekahat dönemi geçiren kişilere çeşitli şerbetler önerildiği gibi kokusu hoş nesnelere (gül gibi) faydalanmak ve özellikle gül şerbeti içirmek önerilmekteydi. Nekâhat dönemindeki kişiye “*şarâb-ı kışr, asl-ı Hindu veya şarâb-ı limon ve şarâb-ı verd-i tarî ve şarâb-ı tuffâh ve şerâb-ı nilüfer ve şarâb-ı sigencübin-i rummânî ve şarâb-ı sigencübin-i sefercülü vireler.*” denilerek taze gül suyu anlamında *şarâb-ı verd-i tarî* de önerilmekteydi.⁸⁷

Osmanlı saray gastronomisinde gül, sadece estetik bir unsur değil, Helvahâne-i Âmire'nin üretim çarklarını döndüren temel bir gıda maddesidir. Arşiv kayıtları, gülün 'gülbeşeker' ve 'gülbeli' gibi ürünlerin ana bileşeni olarak mutfakta konumlandırıldığını teyit etmektedir. Özellikle 1658 tarihli veriler, Has Bahçe başta olmak üzere çeşitli saray bahçelerinden helvacılara teslim edilen 6.770 vukiyye (yaklaşık 8.7 ton) tutarındaki 'sürh-i gül'ün, sarayın tatlı ve şerbet ihtiyacını

⁸⁴ BOA. C. SM. 13.686.

⁸⁵ BOA. İE.SM. 16. 1647.

⁸⁶ BOA. İE. SM. 26. 2725.

⁸⁷ İshak b. Murad, *Edviye-i Müfrefe* (Süleymaniye Kütüphanesi Koleksiyon Adı: Mikrofilm Koleksiyon no: 04121-002, Bibliyografik kayıt no: 659459, 1029), varak no:7.

karşılımadaki endüstriyel ölçeğini gözler önüne sermektedir.⁸⁸ Bu durum, gülün Osmanlı mutfağındaki yerinin 'gastronomik bir lüks'ten ziyade, planlı bir gıda politikası ve devlet pratiği olduğunu kanıtlamaktadır.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde gül, başlangıçta sadece bir çiçek veya hammadde olmanın ötesinde, devletin bürokrasisini, ekonomisini ve sosyal kontrolünü anlamamızı sağlayan çok yönlü bir arşiv anahtarı haline gelmiştir. Bu çalışma, 16. yüzyılın ikinci yarısından 18. yüzyıl başlarına uzanan yaklaşık 150 yıllık bir süreçte, tek bir meta üzerinden Osmanlı bürokratik aklının, mali disiplininin ve iktidar pratiklerinin nasıl tecessüm ettiğini ortaya koymuştur. Belgeler, gülün serüvenini, basit bir arz-talep döngüsü olmaktan çıkararak, çok katmanlı bir devlet kapasitesi ve sosyal organizasyon göstergesine dönüştürmektedir.

Çalışmanın ilk dönemini (1568-1587) kapsayan belgeler, bir kriz anından (taşkın) başlayarak, sistemin nasıl standartlaştığı, rutinleştiği ve nihayet protokole dönüştüğünü gözler önüne sermektedir. Bu süreçteki kadimden ve her sene gönderile geldiği üzere gibi formülleştirilmiş ifadeler, Osmanlı idari zihniyetinin en belirgin özelliklerinden birini yansıtır: Değişimi, süreklilik retoriği içinde yönetmek ve geçici çözümleri kalıcı kurumsal hafızaya dönüştürmek. Taşradan merkeze tonlarla gül fidanı sevki, yalnızca bir lojistik başarı değil, aynı zamanda merkezi iradenin coğrafyaya nüfuz eden somut bir tezahürüdür. 1599 tarihli bahçe güvenliği belgesi ise, bu üretim alanlarının aynı zamanda sıkı denetim, sosyal sınıf ayrımı ve iktidarın gözetimi altında tutulan kapalı mekânlar olduğunu hatırlatarak, sistemin yalnızca verimlilik değil, kontrol ve ayrıcalık üzerine de inşa edildiğini belgelemiştir.

XVII. yüzyıl, gülün rolündeki niteliksel sıçramaya tanıklık etmiştir. Artık dikilen bir fidan değil, işlenmiş bir değer nesnesidir. 1629'daki gül şarabı, 1680'lerdeki gülbeşeker ve 1693'teki çeşitli içecekler için yapılan harcamalar, gülün sarayın sembolik ekonomi ve tüketim kültürünün vazgeçilmez bir bileşeni haline geldiğini kanıtlamaktadır. Daha da önemlisi, bu harcamaların finansmanı (bir paşanın muhalledatı, kıbtıyan cizyesi, mukataa gelirleri), Osmanlı maliyesinin farklı ve görünüşte birbirinden bağımsız gelir kalemlerini, en ince lüks tüketim detayını bile besleyecek şekilde esnek ve rasyonel bir şekilde birleştirebilme kabiliyetini sergiler. Bu, devlet hazinesini basit bir kasa olarak değil, çok kanallı, hedefe yönelik akışların düzenlendiği dinamik bir ağ olarak kavramamızı sağlar.

XVIII. yüzyıl başındaki gül suyu temessükü (1705), bu uzun soluklu sistemin nihai durağına işaret eder. Yüzlerce kiloluk gül suyunun resmi makbuzlarla kayıt altına alınarak saray depolarına (Kiler-i Amire) stoklanması, gül türevlerinin artık standart, ölçülebilir ve stoklanabilir bir devlet malzemesi statüsüne ulaştığının göstergesidir. Bu noktada, gülün yolculuğu tamamlanmıştır: Doğal bir afetle yok olan yerel bir bitki (1568), bir asır sonra devletin resmi envanterine kayıtlı, küresel tedarik ağlarıyla desteklenen ve protokolle tüketilen stratejik bir meta (1705) haline gelmiştir.

Sonuç olarak, bu makale, Osmanlı tarih yazımında genellikle askeri, siyasi veya iktisadi "büyük" meselelerin gölgesinde kalan günlük devlet pratiklerine ışık tutmayı amaçlamıştır. Gül özelinde yapılan bu mikro-tarih okuması, Osmanlı devlet aygıtının uzun vadeli planlama, şoklara uyum sağlama, rutinleri standartlaştırma ve kaynakları karmaşık hedefler için seferber etme konusundaki olağanüstü kapasitesini ortaya koymaktadır. Bu çalışma, söz konusu kapasitenin, salt merkezi buyruklardan değil; taşra raporlarından, maliye kayıtlarından, etik

⁸⁸ BOA. TS. MA. d. 10605.

tedarik ilkelerinden ve sosyal kontrol mekanizmalarından beslenen çok yönlü bir etkileşim ağı içinde geliştiğini öne sürmektedir. Dolayısıyla Osmanlı idari rasyonalitesi, yalnızca fermanlarda değil, bahçıvanın seçtiği fidanda, helvacının kullandığı şekerde ve kâtiplerin tuttuğu makbuzda somutlaşan bir birikimli ve çok sesli bir pratikler bütünü olarak anlaşılmalı hak etmektedir. Gül, işte bu sessiz ve derin işleyişin en kokulu ve en kalıcı izidir.

Kaynakça

- Açikel, Yusuf. "Hz. Peygamber-Gül İlişkisi ve İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30 (2018), 71-100.
- Ayar, Murat. *Hasârîzâde Mehmed Elif ve Dîvânı İnceleme - Çeviri Yazı - Dizin*. ed. İsmail Hakkı Aksoyak. Ankara: İlahiyât Yayın, 2024.
- Ayvazoğlu, Beşer. *Güller Kitabı Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş., 1992.
- Ayvazoğlu, Beşir. *Güller Kitabı*. İstanbul: Kapı Yayınları, 8. Basım, 2005.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı. *7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569) III*. Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 1. Basım, 1999.
- Biröl, İnci Ayan. "Şükûfe". *İslam Ansiklopedisi*. 39/258-259. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Bostanzâde Yahyâ Efendi. *Gül-i Sadberg*. Süleymaniye Kütüphanesi, Koleksiyon adı: Lala İsmail, Koleksiyon no: 368, Bibliyografik kayıt no: 296172, 1049.
- Cezar, Mustafa. *Mufassal Osmanlı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1. Basım, 2010.
- Coşkun, Betül. *15.Yy. ile 20.yy. Arasında Türk tezhip Sanatında Gül Motifi*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Çetişli, İsmail. *Şiirimizde Peygamber ve Gül (1860-2011)*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1. Basım, 2012.
- Çevikbaş, Halime. *Gül Yağı ve Gül Absolütün Biyolojik Özelliklerinin İncelenmesi, Gül Absolüt İçeren Nanoliflerin Üretimi ve Karakterizasyonu*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2021.
- Demircioğlu, Hatice. *Gül ve Krizantem Kesme Çiçeklerinde Depolama Öncesi ve Sonrası Vurum İşleminin Depolama ve Vazo Ömrüne Etkileri*. Adana: Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2022.
- Derdiyok, İ. Çetin. "Gül-i Sad-Berk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 14/225-226. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Dursunzâde Abdullah Feyzî b. Dursun b. Murad el-Üsküdârî. *Gül-i Sadberg*. Süleymaniye Kütüphanesi, Koleksiyon adı: Hacı Mahmud Efendi, Koleksiyon no: 04224-001, Bibliyografik kayıt no: 257764, 1019.
- Ecevit, Fevzi Mustafa. *Gül ve Gül Yetiştiriciliği*. Konya: Selçuk Üniversitesi, 1986.
- Eğri, Sadettin. "Edebî Tasvir Geleneği Çerçevesinde Lâmi'î Çelebi'nin Bursa ve Tabiat Tutkusu: Sarnıç Yaylası". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi* 11/3 (2022), 1063-1083.
- Emîru'l-Mü'minîn Ebû Tûrâb Ali b. Ebû Tâlib b. Abdulmuttalib el-Hâşimî. *Gül-i Sadberg*. Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, yeni Yazmalar Koleksiyonu, Koleksiyon no: 06 Yeni Yazmalar 50, Bibliyografik kayıt no: 686696, 661.
- Erişen, Gülgün. *Bursalı Rahmi ve Gül-i Sad-Berg'i*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1990.
- Evyapan, Gönül. "Bahçe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4/477-481. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1191.

- Gök, Abbas. 62 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (s. 135-271). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Güleç, İsmail - Kılıç, Erdal. *Osmanlı Şiirinden Bir Demet Şarkı*. İzmir: Duvar Yayınları, 2023.
- Güngör, İbrahim. *Isparta Bölgesinde Gülbirlik'çe Üretimi Yapılan Gülyağının Üretim Sorunları ve Gülçiçeği Taşıma Maliyetlerinin Minimasyonu*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1990.
- Horst, E. Kenneth. *Compendium of Rose Diseases*. Minnesota, USA: Aps Press The American Phytopathological Society, 1995.
- İshak b. Murad. *Edviye-i Müfrede*. Süleymaniye Kütüphanesi Koleksiyon Adı: Mikrofilm Koleksiyon no: 04121-002, Bibliyografik kayıt no: 659459, 1029.
- Kallek, Cengiz. "Okka". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/317-320. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001.
- Kallek, Cengiz. "Okka". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 33/338-339. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007. <https://islamansiklopedisi.org.tr/okka>
- Kaş, Ayşe - Azimi, Enayatullah. "Afganistan Tasavvuf Edebiyatında İkinci Mevlânâ Kabul Edilen Haydarî Vucûdî'nin Şahsiyeti, Edebi Kişiliği ve Şiirleri". *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 4/2 (ts.), 312-341. <https://doi.org/10.32711/tiad.789568>
- Kaya, İbrahim. *Türk Geleneksel Sanatlarının (Minyatür ve Ebru) İllüstrasyona Dönüşümü Üzerine Bir Uygulama*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Kaya, Nevra. 18. Yü. *Türk Tezhip Sanatında Etkin Olan Gül Tasarımlarıyla Yeni Yorumlar*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Kenber, Lütfi Arif. *Pratik Gül Bahçesi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1996.
- Kurnaz, Cemal. "Gül". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 14/219-222. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Küçük, Hanne Dilara. *Gül Yaprağı Ekstraktlarının Antioksidan ve Antimikrobiyal Aktivitelerinin İncelenmesi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Lâmi'î Çelebi Mahmûd b. Osman b. Ali el-Bursevî en-Nakşibendî. *Gül-i Sadberg*. Diyarbakır Kütüphanesi, Koleksiyon adı: Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, Koleksiyon no: 426, Bibliyografik kayıt no: 424056, 938.
- Mevlana Mesihî. *Gül-İ Sadberg*. Süleymaniye Kütüphanesi, Koleksiyon adı: Mikrofilm, Koleksiyon no: 02415-001, Bibliyografik kayıt no: 656824, 918.
- Muhammed Visâlî el-Kütahyevî. *Gül-i Sadberg*. Rodos Fethi Paşa Vakfı Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi, Koleksiyon adı: Rodos Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi, Koleksiyon no: 1644, Eski koleksiyon no: Rodos bağış kitaplar-193/1, Bibliyografik kayıt no: 662986, ts.
- Nef'î. *Dîvân-ı Nef'î*. Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, Koleksiyon no: 8138, Bibliyografik kayıt no: 664536, ts.
- Nef'î, Ömer b. Mehmed b. Ali El- Erzurumî. *Dîvân-ı Nefî*. Süleymaniye Kütüphanesi, Koleksiyon Adı: Yazma Bağışlar, Koleksiyon no: 3382-001, Bibliyografik kayıt no: 347277, 1044.

- Nev'î, Yahyâ b. Pîr Ali b. Nasûh el-Malkaravî. *Gül-i Sadberg*. Süleymaniye Kütüphanesi, Koleksiyon adı: Esad Efendi, Koleksiyon no: 03448-007, Bibliyografik kayıt no: 718027, 1007.
- Okumuş, R. Rüveyda. *Osmanlı Toplumunda Gül Kültürü ve Gülcülük Sanayinin Gelişmesi: Isparta Örneği*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Özbek Arslan, Necmiye. "Divan Şairlerinin Mevsimlere Bakışı: Bahariyye ve Şitaiyyelerde Bir Kültür Psikolojisi Denemesi". *Turkish Studies* 18/2 (2023), 1145-1160. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.64815>
- Özcan, Abdülkadir. "Bostancı". *İslam Ansiklopedisi*. 6/308-309. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Özçelik, Hasan - Korkmaz, Mustafa. "Çeşitli Yönleriyle Türkiye Gülleri". *Süleyman Demirel University Faculty of Arts and Science Journal of Science* 10/2 (2015), 1-26.
- Sertyüz, Nurcan. *16. Yüzyıl tezvinâtımızda Gül (Tezzhipte-Çinide)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- Süleyman Çelebi, Süleyman b. Ahmed b. Mahmûd el-Bursevî. *Vesiletü'n-Necât*. Süleymaniye Kütüphanesi, Koleksiyon adı: Cahit Öztelli, Koleksiyon no: 174, Bibliyografik kayıt no: 649601, ts.
- 198 Tanrıverdi, Sultan. *Yağ Güllü Koşnili Rhodococcus Perornatus Cockerell & Parrott (Hemiptera: Coccidae)'un Popülasyon Değişiminin ve Bazı Bitki Koruma Ürünlerinin Etkinliğinin Belirlenmesi*. Isparta: Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Top, Yılmaz. "Bir Şiir Mecmuası Vasıtasıyla Şiirlerinden ve Şairliğinden Haberdar Olduğumuz Şeyh Nûşî Efendi". *VI. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi 12-13 Aralık 2019*. ed. Mustafa Başaran vd. 2074-2114. 2018: Yıldız Teknik Üniversitesi, 2019.
- Uzun, Güngör. *Sera Gülcülüğü*. Yalova: Tarımsal Araştırmaları Destekleme ve Geliştirme Vakfı, 1985.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi İstanbul'un Fethinden Kanunî Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 11. Basım, 2016.
- Ünal, Hatice Fahamet. *İslâm, Hristiyan ve Musevi İlahilerinde Gül, Haç Ve Davud Yıldızı Sembolleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Yokaş, İbrahim. *Gül Bitkisinin Farklı Yetiştirme Ortamlarında Gelişimi Üzerine Bir Araştırma*. Muğla: Muğla Üniversitesi, 2003.

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşiv Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA. A. DVNS. MHM. d. 7. 2630.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 28. 1028.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 52. 376.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 52. 383.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 55. 185.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 62. 333.

BOA. AE. SMRD. IV. 7.730.

BOA. AE. SMMD. IV. 74. 8750.

BOA. AE. SMMD. IV.92.10923.

BOA. C. SM. 13.686.

BOA. İE. SM. 3. 193.

BOA. İE.SM. 3. 198.

BOA. İE. SM. 8. 793.

BOA. İE.SM. 16. 1647.

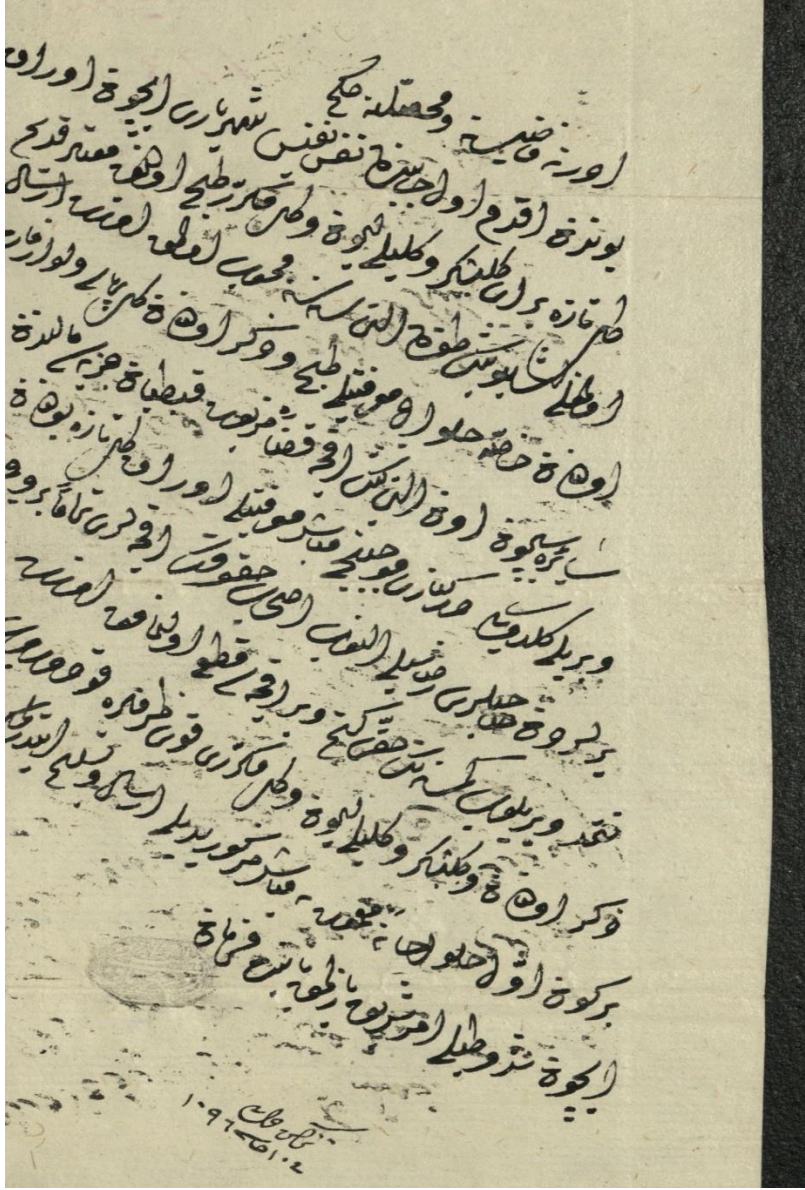
BOA. İE. SM. 26. 2725.

BOA. TS. MA. d. 10605.

BOA. TS. MA. e. 969.76.

EKLER

Ek 1. BOA. İE. SM. 3. 193. Numaralı Belge ve Transkripti

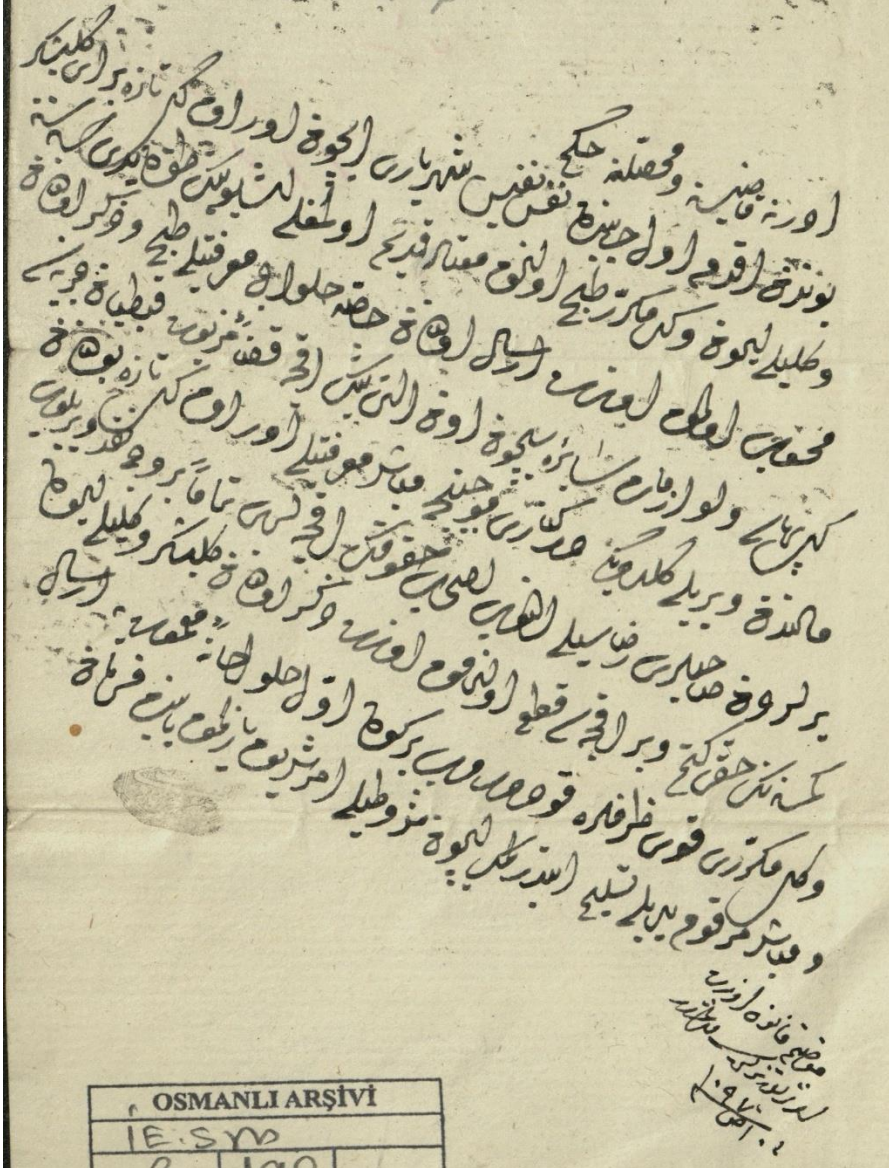

Kaynakça: BOA. İE. SM. 3. 193

Transkripti: Edirne kâdîsi ve muhassılına hüküm ki: Bundan akdem ol cânibden nefis-i nefis-i şehriyârî için evrâk-ı gül-i tâze, berâ-yı gülbeşeker ve gülbeli için ve gül-i mükerrer tabh olunmak mu'tâd-ı kadîm olmağla; işbu bin doksan altı senesine mahsûb olmak üzere irsâl olunan hâssa-i helvacı ma'rifetiyle tabh ve zikr olunan gül bahâsı ve levâzımât-ı sâiresiçün on altı bin akçe kazâ-i mezbûre Kıbtiyân cizyesi mâlından virilegeldüğü; derkenârı mücebince mübâşir ma'rifetiyle evrâk-ı gül-i tâze bulunan yerlerden sâhibleri rızasıyla alınub, ashâb-ı hukûkun akçeleri tamâmen ber vech-i nakd virilüb kimesnenin hakkı ketm ve bir akçesi kat' olunmamak üzere zikr olunan gülbeşeker ve gülbeli için ve gül-i mükerreri kavi zarflara kodurub, bir gün evvel helvahâne-i ma'mûreye irsâl ve mübâşir-i mezkûr yediyle irsâl ve teslîm itdirilmek için şurûtuyla emr-i şerîf yazılmak bâbında fermân.

Tezkire virile. Fî 10 Cemaziye'l-evvel sene 1096.

Ek 2. BOA. İE. SM. 3. 198 Numaralı Belge ve Transkripti

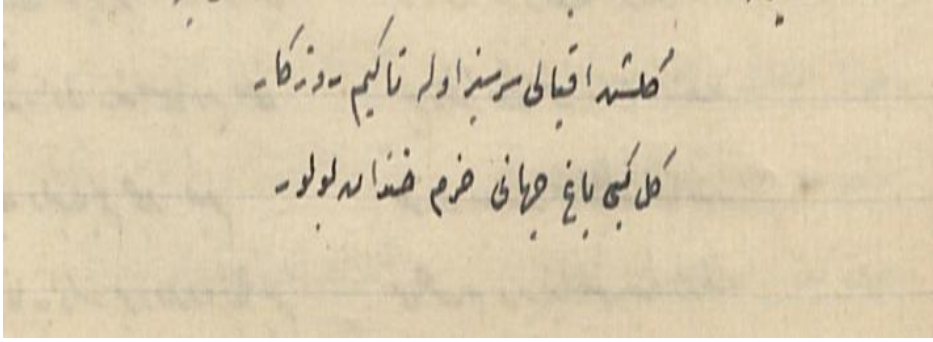

Kaynakça: BOA. İE. SM. 3. 198.

Transkripti: Edirne kâdîsi ve muhassılına hüküm ki: Bundan akdem ol cânibden nefis-i nefis-i şehriyârî için evrâk-ı gül-i tâze, berâ-yı gülbeşeker ve gülbeli için ve gül-i mükerrer tabh olunmak mu'tâd-ı kadîm olmağla; işbu bin doksan yedi senesine mahsûb olmak üzere irsâl olunan hâssa-i helvacı ma'rifetiyle tabh ve zikr olunan gül bahâsı ve levâzımât-ı sâiresiçün on altı bin akçe kazâ-i mezbûre Kıbtîyân cizyesi mâlından virilegeldüğü; derkenârı mücebince mübâşir ma'rifetiyle evrâk-ı gül-i tâze bulunan yerlerden sâhibleri rızasıyla alınub, ashâb-ı hukûkun akçeleri tamâmen ber vech-i nakd virilüb kimesnenin hakkı ketm ve bir akçe kat' olunmamak üzere zikr olunan gülbeşeker ve gülbeli için ve gül-i mükerreri kavi zarflara kodurub, bir gün evvel helvahâne-i ma'mûreye irsâl ve mübâşir-i merkûm yediyle teslim itdirilmek için şurûtuyla emr-i şerîf yazılmak bâbında fermân.

Mücebince kânun üzere emr-i şerîf tezkiresi virilmiştir. Fî 10 Safer sene 1097

Ek 3. Dîvân-ı Nef'î den Gül ile İlgili Beyit

Kaynak: Nef'î, *Dîvan-ı Nef'î* (Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, Koleksiyon no: 8138, Bibliyografik kayıt no: 664536, ts.), 13b.

Transkripti:

"Gülşen-i ikbâli sersebz ola tâ kim rüzgâr
Gül gibi baĝ-ı cihânı Hürrem ü hanân bulur."